

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' משות מסעי תשפ"ו

בית יעקב

יראת יעקב

תנאי הכרחי לתפלה - פה נקי!

תוספת חלקם של שבטי י-ה במעלת בני ישראל

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר
זה הדבר אשר צוה ה' (ל ב).

אם אפשר על דרך הנזכר לעיל לעורר גם כן פרט
שביתנים, דהינו לעמות גם כן 'שבטי יה עדות לישראל'
וכ' (תהלים קכב ד), שיהיה הולך למקום אחד וכו', וזהו
וידבר משה אל ראשי המטות דיקא, לעורר גם כן
מקורם של שבטי יה הנקראים מטות בני ישראל,
גבוה מעל גבוה וכו', שגם כן ראשי תבות ראשי יחוד
ש'בעה ארבעה ר'גלי, שכלם כאחד טובים בשרשם
ומקורם כנזכר לעיל, אחד מקום לכלם, ברוך המקום
ברוך הוא וכו'. וזהו זה הדבר, כמורה באצבע להשפעת
רב טוב גם מפרט זה שביתנים, דהינו משרש ומקור
שגם עשר שבטי בני ישראל. שגם כן תבת זה היא
שוה להם במספר השוה וכו', שבין כלם בשרשם היא,
כרמוז בתבת 'אשר' כנזכר לעיל בסוף הפרשה דלעיל
וכ' (לעיל פסוק א) וזהו נמי כאן אשר צוה ה' וכו'.

לראשי המטות דיבור קשה ולבני ישראל אמירה רכה

או אם אפשר וידבר משה וכו', דיבור קשה ברישא
דיקא, לעמות ראשי המטות שיוכלו שאת, וכההיא
נמי ד'כה תאמר לבית יעקב וכו' (שמות יט ג), אך לעמות
כללות כל ישראל לאמר דיקא בלשון רך כידוע וכו',
וזהו וידבר משה אל ראשי המטות וכו', אכן לבני
ישראל לאמר אמירה רכה וכו', וכמו שנאמר נמי
לעיל (פסוק א) 'ויאמר משה אל בני ישראל וכו'. שגם
לרבות לאמר זו אשה כידוע וכו', שלעמות איש ואשה
שזכו לקים מצות נדרים ושבועות וכו' בא הדבור
עם אמירה זה לעמות זה, דהינו וידבר וכו' חוזרת גם
אל בני ישראל אלו האנשים וכו', לאמר אלו הנשים
וכו', שכן כתיב (להלן פסוק ג) 'איש כי ידר נדר לה' וכו',
ברישא, והדר כתיב (שם פסוק ד) 'ואשה כי ידר נדר לה'
וכו', וכן גבי איש מסים קרא הנזכר לא יחל דבר
דיקא, ומנה משמע וכו'.

נדרי אלמנה ונדרי אשה נשואה

זה הדבר אשר צוה ה'. דהינו זה כמורה באצבע
לעמות 'נדר אלמנה וגרושה' (להלן פסוק י) התלויים בעצמן
וכו', אך העקר הוא הדבר שיהיה לעמות האנשים שגם
אחרים תלויים בהם, דהינו נשים, כגון 'בבית אביה'
וכו' (שם פסוק ד) 'ואם בית אישה נדרה' וכו' (שם פסוק יא),
וזהו זה הדבר אשר צוה ה' וכו'. שגם לרבות בא דבור
ברישא דהאי פרשתא דיקא וכו', ומה גם זה הדבר
כמורה וכו', שגם נראה לכאורה כמו כפל לשון וכו',
דהינו לומר לעמות שבא במצות 'איש כי ידר נדר לה'
וכו', שכללות מצוה זאת היא על פי הדבור וכו', לפיכך
לא יחל דבר וכו', זה לעמות זה וכו' (פיתוחי חותם).

לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה
(ל ב).

מדוע ישנם המתאמצים בעבודת ה' ואינם
נענים?

אמר רבותינו זכרונם לברכה (בבא קמא
לח:): 'אין הקדוש ברוך הוא מקפח שוכר
כל בריה'. ועוד אמרו (מנחות קי:): 'אחד
המקרה ואחד הממעיט, ובלבד שיכון
לבדו לשמים'. ומכל מקום יש חזקה אדם
למלא ימיו ושנותיו בדברי תורה, בתפלה
בכונה, ובברכות המצות, ועדין אינו רואה
ברכה בעמלו, ואינו זוכה לסיעתא דשמיא
במעשיו.

אין דברי קדושה נשמעים מפה מאוס

בטעם הדבר, כתב רבנו זיע"א (ואף בינה
תהלים קיט אות ט), שהוא לפי שאינו מקפיד
לשמר את כל היצא מפיו ולשונו. שאין
זה מן הדין שפה מאוס ומטנף ישרת לפני
ה' ויתקן את העולמות העליונים, ומאחר
שאין עבודתו רצויה, גם ההשפעות
הנגזרות ממנה אינן נפעלות. והדברים
אמורים על בני אדם שאינם נשמרים
מדבר שקר ומדברים בטלים, מלשון הרע
ורכילות, שעליהם אמר ה' יתברך (תהלים קא
ז): 'לא יכון לנגד עיני'.

השוואת התפילה לדיני המנחה

על זה אמר הגביא (ישעיהו סו כ): 'כאשר
יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור'.
שכשם שקרבן מנחה אינו מתקבל לרצון
כשנעשה בכלי טמא, ואדרבה, ענש
יענש העושה זאת, כך התפלה התלויה
בלב, שנמשלה למנחה, ועל ידה עולים
העולמות ונעשים מתקנים, לא תועיל אם
יוצאת מפה דובר שקרים ואנון ומרמה,
וכמי שגזל חטים ומפריש מהם חלה,
עליו אמרו חכמי התלמוד (בבא קמא צד:):
'אין זה מברך אלא מנאץ'.

על כן, הרוצה שתתקבל תפלתו, ישמר
לנפשו מאד מחטאי הלשון בשמירה
מעלה, ואז תתקבל תפלתו ותפעל פעלתה
בכל העולמות.

קבלת התפילה בזכות טהרת הלב הפה
והמחשבה

דבר נוסף המועיל מאד לקבלת התפילה,

הוא כי יסיר האדם מלבו ומעשיו כל
דבר רע, וישתדל בכל כחו לעשות את
הטוב, ובזה יהיה ראוי שיתקנו העולמות
על ידו. ומדה טובה מרבה ממדת פרענות,
אם המטמא פיו חוסם את דברי הקדשה
הנאמרים על ידו מלהתקבל, קל וחומר מי
ששומר על פיו לדברי קדשה, שיהיה פיו
קדוש ויקומו דבריו.

וזה באור מאמר דוד המלך עליו השלום
בספר תהלים (קט קד): 'מפקדיו אתבונן
על כן שגאתי כל ארח שקר'. כי 'מפקדיו'
- תפלותיו, 'אתבונן' - מבין אני כי על
ידי מחשבה ודבור עולים העולמות, וזו
מטרת התפלה, ואם כן, חשוב מאד לנקות
ולטהר את כלי התפלה, הדבור והמחשבה,
הפה והמח, שיהיו נקיים וברים. ואמר 'על
כן שגאתי כל ארח שקר', שתבת 'כל' באה
לרבות, בין במחשבה ובין בדבור, כי רק
על ידי כך יכולה תפילתי להתקבל.

רמו הפסוק על חובת האדם לשמור פיו

והוסיף על כך רבנו זיע"א (פיתוחי חותם),
שלדברים אלו מרמזים כאן דברי הפסוק:
'איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה'
- ורצונו בנדרים ושבועות אלו לתת סיג
לעצמו, ולעסוק בתורה ותפלה בלא הפרעה
של נסיונות, עליו להזהר מאד כי לא יחל
דבר - ולא יעשה מדבורו חלין בדברי
שקר ומרמה, ואפלו מדברים בטלים עליו
להמנע.

אם יטמא פיו - בטלים כל דברי הקדושה
היוצאים ממנו

כי לא יוכל האדם לעשות שקר בנפשו,
מצד אחד להתנהג בחסידות ומצד שני
להיות רשע בדבורו, ואם יעשה כן, הרי
תורתו ותפלתו בטלים, וכל דבר קדשה
שיוצא מפיו הרי הוא בטל ומבטל, כי
כבר נטמא פיו, ולא נותרה בו כל קדשה,
לכן לא יהיו אמריו לרצון.

קדושת הדיבור תלויה בשמירת הפה

ומסים הכתוב, 'ככל היצא מפיו' -
בדברי העולם, כך כנגד זה 'יעשה' בדברי
קדשה, כי אם יהיו פיו ולבו שוים ודבריו
אמת ואמונה, יהיו גם דברי תורתו ותפלתו
אמת, ויהיו לרצון אמרי פיו לפני ה'.

באור יעקב

גוי עז פנים...

‘אביר יעקב’ וישאלהו לאמר: “האם ישנה בעיני רבנו דרשותו של החכם האורח?” נענה רבנו ואמר: “אמנם פרקו נאה ודבריו נפלאים, אבל אוי ואבוי שחכם זה אינו מהול, וקרוב בעיני שאינו מבני ישראל”.

התפלא הראב"ד על זה הפלא ופלא ושאול את רבנו מנין הוא יודע הדבר הזה? ענהו רבנו: “אני מגיד לך את מה שגלו לי מן השמים. ואם תרצה, תבדקו את הדבר ויבחנו דברי האם אמתיים המה”. ואמנם לאחר חקירה ודרישה אכן נודע הדבר כי הדרשן האורח אינו יהודי כלל ועקר, אלא גוי ערל שאינו מהול, ונתגלתה רעתו ונתודע קלונו ברבים, וכל העם התפלאו ביותר על כך.

הדבר הובא לידיעת הרב הראשי רבי יעקב אבטו, ואז נגש אליו הרב ודרש ממנו לגלות את אמתות הענין, ואמנם לאחר חקירה נוספת הודה האורח ולא בוש כי איננו יהודי כלל ולא מבני ישראל הוא, אלא הוא למד את חכמת תורתנו הקדושה, ובא לרמאות את הבריות באמרי פיו כאלו הוא יהודי מבטן ומלדה רח"ל. או אז נודע לכל מתפללי בית הכנסת גדל קדשת רבנו זיע"א אשר רוח ה' דבר בו.

אז בקשו ממנו החכמים לתת להם להעתיק מספרו דברי מוסר ותוכחות, כי צדין לא נדפסו והם היו בכתב יד. הם העתיקו רבים מדברי תורתו, ובפרט העתיקו את הדרושים שלו על פרשיות מטות-מסעי, כיון שאותה שבת היתה פרשת מטות-מסעי. ואמנם שנים רבות לאחר מכן, עוד נותרו זקנים שגמצא בפרשותם כתב יד רבנו מספרו ‘פתוחי חותם’ על פרשיות מטות-מסעי.

ספר גינו של רבנו, כ"ק מרן רבי מאיר אביחצירא זי"ע, הבבא מאיר: אחד מבני המשפחה בקר פעם בעיר מראקש והתאכסן אצל כמה יהודים חשובים מתושבי העיר. תוך כדי גלה בביתם גליונות כתב יד קדשו של רבנו אביר יעקב זיע"א, ובהם דרושים על פרשיות מטות ומסעי, אשר כתב רבנו בספרו “פתוחי חותם”. האיש תמה ושאול: “כיצד זה הגיע לידיכם כתב ידו של רבנו זיע"א? ובדיוק על פרשיות מטות ומסעי?”

נענו וספרו לו, בתקופה שבה כאן במראקש הרה"ג יעקב אבטו זצוק"ל פרב ראשי, בקר כאן בעירנו רבנו יעקב, ואותה שבת פרשת מטות-מסעי היתה. לאחר קריאת התורה כבדו הנבאים את רבנו ‘אביר יעקב’ זיע"א לדרוש בפניהם בענינא דיומא, והוא נענה להם ואמר להם דברי תורה, את אשר כתב בספרו “פתוחי חותם”.

ואולם, בסיומו לדרוש, לא ערבה לחכמים הדרשה שדרש. שכן כל הקהל כלו היה צבור של תלמידי חכמים, והם אמרו האחד לרעהו: “האם אנו עמי ארצות שיאמר רב זה לפנינו דברי כבושין? הן אנו צריכים לשמוע דברי פלפול וחדושים בש"ס וברמב"ם, ומה לנו לשמוע דרשות של עמי ארצות?” השיב להם רבנו: “עתה, גם אם תבקשוני לדרוש בפניהם מחדש בדרוש אחר בדברי פלפול לא אעשה כן, אלא אדרש בפניהם רק את אשר כתוב אצלי בספר “פתוחי חותם”.

באותה שבת בקר בבית הכנסת אורח נוסף, תלמיד חכם, וכיון שרבנו לא אבה לדרוש פעם שניה, בקש האורח רשות לדרוש בפני הקהל בענינא דיומא. הרשות נתנה לו, והוא דרש בפני הקהל דברי פלפול עמקים בענינא דיומא. משסים לדרוש, נגש הרב הראשי רבי יעקב אבטו לרבנו

קדושת יעקב

נדרי זירוזין לצורך קיום מצוות התורה

נקט בה גם כן נדר ושבועה וכו', אשר לא כן ואשה כי תדר נדר לה דיקא כההיא שהזמן גרמא וכו', ומה גם שבכלל מאתים, כידוע בגדל מעלת הנדר על השבועה וכו', שבזה נמי אתי שפיר בשם בן ד' ברוך הוא, הפרוך בנדר ולא בשבועה, דהינו איש כי ידר נדר לה דיקא וכו', וכן ואשה כי תדר נדר לה דיקא וכו'.

הנדר הוא הרחקה מלאוין וחזיון לעשין

שגם לרבות בא כפל הנדר והשבועה לעמת הלאוין והעשין אשר מוצאים ומובאים שרשם ומקורם משם הגדול ברוך הוא, כידוע על פסוק (שמות ג טו) 'זה שמי לעלם' וכו', שגם כן כאן ברוך כבוד ה' מקומו בין נדר ושבועה שחוזר על שניהם, כההיא שגיות מדברי סופרים, קדש עצמך במותר לך וכו' (יבמות כ). וזהו איש כי ידר נדר תרתי לעמת הלאוין והעשין, לה דיקא, שרשם כנזכר וכו', בין בלשון נדר וכו' בין בלשון שבועה וכו', שסוף כל סוף נדר ושבועה הנזכר הוא בא לאסור אסר על נפשו בין לעמת הלאוין בין לעמת העשין, לגדר את עצמו בקדשה ובטהרה, כההיא לך לך אמרינן לגזירא וכו' (פסחים כ). 'צדיק אכל לשבע נפשו' וכו' (משלי יג כה), וכמו שכתבנו שד, 'אל תפנו' וכו' (ויקרא יט ד). וזהו לאסור אסר על נפשו וכו', שגם כן תרתי וכו', שהן המה לא יחל דברו לעמת הלאוין וכו', דהינו שגיות ונדריים שלהם לא יחל וכו', ככל היצא מפיו יעשה בכל העשין וכו'. וכן ואשה כי תדר נדר לה ואסרה אסר וכו', שעוד בה עם לאסור אסר על נפשו, לרבות בא כללות שגיות מדברי סופרים, דהינו לאסור אסר נוסף על העקר וכו' (פתח האוהל).

איש כי ידר נדר לה או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה. ואשה כי תדר נדר לה ואסרה אסר בבית אביה בנעריה (ל ג-ד).

אם אפשר להבין כפל הלשון הבא כאן וכו', שהוא על פי פרק א' דנדרים (ח): אמר רב גידל אמר רב, מנין שנשבועין לקים את המצוה, שנאמר (תהלים קיט קו) 'נשבועתי ואקיימה לשמר משפטי צדקך', והלא משבע ועומד מהר סיני הוא, אלא הא קא משמע לך, דשרי לה לאינש לזרוזי נפשיה. ואמר רב גידל אמר רב, האומר אשנה פרק זו או מסכתא זו, נדר גדול נדר לאלהי ישראל, עד כאן. והינו לומר, מכאן שהרשות נתונה לכל אדם מיישראל לזרוזי נפשיה על התורה ועל קיום מצותיה, בין בלשון נדר בין בלשון שבועה דלא שני לן וכו', הגם שכבר הוא מנדר ומשבע מהר סיני כנזכר וכו', וזהו איש כי ידר לעמת יצרו הרע וכו', הגם שכבר הוא נדר לה מהר סיני וכו'. וכן או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו, דהינו בין בלשון נדר בין בלשון שבועה, שהכל הולך למקום אחד, רק ואף הוא לא יחל דברו שכבר דבר בהר סיני וכו', ולפיכך כל היצא מפיו יעשה אחרי כן, לעמת התורה ומצותיה כנזכר וכו'.

מעלת הנדר באיש ובאשה

וכן ואשה כי תדר נדר לה כמו כן וכו', שלעמת תרויהו קא משמע לן מכאן דשרי לזרוזי נפשיהו לעמת יצרו הרע בין איש בין אשה וכו', אך לעמת האיש דנפישו מלה, דחובת גברא על הכל כידוע וכו',